

بہ نام خدا

سازمان بورس و اوراق بهادار
SECURITIES & EXCHANGE ORGANIZATION

مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

آشنایی کارکرد و ساختار

بورس اوراق بهادار تهران

تہیہ کنندگان: مدیریت پژوهش، توسعه و مطالعات اسلامی

بورس اوراق بهادار مهمترین سازوکار پیش‌روی نظام‌های اقتصادی کنونی جهان برای جذب و تخصیص بهینه منابع پس‌اندازی اقتصاد ملی به مصارف سرمایه‌گذاری است. اهمیت نقش بورس اوراق بهادار در اقتصاد امروز چنان است که چشم‌پوشی از آن به هیچ‌رو ممکن نیست.

بورس اوراق بهادار در ایران نماد اصلی بازار متشکل سرمایه است که پیشینه تأسیس آن به سال ۱۳۴۶ باز می‌گردد. نگاهی به روند حرکتی این نهاد نمایانگر آن است که هنوز نقش و جایگاه واقعی خود را در اقتصاد ملی باز نیافته است. با وجود این، سنجش عملکرد بورس اوراق بهادار در ایران بدون توجه به امکانات و اختیارات قانونی تعریف شده این نهاد، و نیز بدون در نظر گرفتن کیفیت عملکرد سایر نهادهای مرتبط با آن، از روایی زیادی برخوردار نیست. در واقع، اگر انتظار آن است که بورس اوراق بهادار در ایران نیز همچون کشورهای توسعه یافته دقیق و منظم و دارای فعالیتی چشمگیر باشد؛ مراقبت و حمایتی جدی نیز باید بدان مبذول شود تا در مسیری رو به بهبودی قرار گیرد.

در گزارش پیش‌رو، ضمن آشنایی با ماهیت بورس اوراق بهادار و اهمیت آن در اقتصاد ملی، کارکردها، پیشینه و ساختار بورس اوراق بهادار در ایران به طور گذرا تشریح شده‌است.

بورس اوراق بهادار یک بازار متشکل و رسمی است که در آن انواع اوراق بهادار مانند سهام شرکتها، اوراق قرضه و مشارکت مؤسسات دولتی یا خصوصی تحت قوانین و مقررات خاصی داد و ستد می‌شود. ویژگی اساسی بورس اوراق بهادار، حمایت قانونی از صاحبان منابع پس‌اندازی و الزامات قانونی برای متقاضیان سرمایه است.

داد و ستد در بورس اوراق بهادار باید از طریق **کارگزاران بورس** انجام شود. بدین معنا که خریدار و فروشنده حتی اگر با یکدیگر نیز توافق کرده باشند، باید به یک کارگزار بورس مراجعه کنند و معامله از طریق آن کارگزار انجام گیرد. خرید و فروش اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس به **لزوم در تالار بورس** و در ساعتهای فعالیت بورس انجام می‌شود. فعالیت در تالار بورس نیز تابع نظم و انضباط ویژه‌ای است.

چنانکه اشاره شد، در بورس اوراق بهادار تنها اوراق بهاداری قابل معامله‌اند که در بورس پذیرفته شده، و نام آنها در **فهرست رسمی بورس** درج شده باشد. شرکتها یا مؤسساتی که مایلند سهام یا اوراق مشارکت آنها در بورس عرضه شود باید شرایط پذیرش در بورس را به دست آورند. **هیأت پذیرش اوراق بهادار** مرجع تصمیم‌گیری برای پذیرش یا رد اوراق بهادار در بورس است.

یکی از ویژگیهای مهم داد و ستد در بورس آن است که مشخصات تمامی معاملات ثبت، و در **تابلوی بورس** منعکس می‌شود؛ به گونه‌ای که هر ناظر عادی بتواند به راحتی در جریان روند معاملات اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس قرار گیرد. بدین ترتیب، خریداران و فروشندگان از آخرین وضعیت اوراق بهادار مورد نظرشان اطلاع می‌یابند. همچنین، اطلاعات بازار سهام بی‌درنگ در روزنامه‌ها و دیگر رسانه‌های گروهی در اختیار عمومی قرار داده می‌شود؛ و اغلب نوع سهام، تعداد سهام داد و ستد شده، بالاترین، پایین‌ترین و آخرین قیمت و میزان تغییرات آن را در برمی‌گیرد.

اهمیت بورس اوراق بهادار در اقتصاد ملی

از دیدگاه کلان اقتصادی، بورس اوراق بهادار در فرآیند توسعه اقتصاد ملی از اهمیت زیادی برخوردار است؛ به گونه‌ای میزان فعالیت و اهمیت بورس اوراق بهادار با درجه توسعه‌یافتگی اقتصاد ملی رابطه‌ای همسو دارد. در واقع، نقش بورس اوراق بهادار در گردآوری نقدینگی راکد یا غیرمولد و هدایت منابع پس‌اندازی سرگردان به سوی مصارف سرمایه‌گذاری و تأمین منابع مالی فعالیتهای اقتصادی مولد، جلب مشارکت مردمی در راه عمران ملی، گسترش مبانی مالکیت مردمی، جلوگیری از فرار سرمایه و گسترش اقتصاد زیرزمینی، جذب سرمایه‌های خارجی، کاستن از فشار کسری بودجه دولت و کمک به رشد اقتصادی انکارناپذیر است.

تجهیز منابع مالی از راه فروش سهام یا انتشار اوراق مشارکت یکی از مهمترین شیوه‌های گردآوری وجوه لازم برای سرمایه‌گذاریهای هنگفت و تأسیس واحدهای بزرگ تولیدی و صنعتی است. در اقتصاد ایران بسیاری از سرمایه‌گذاریهای برنامه‌های اول و دوم توسعه اقتصادی توسط دولت انجام شده است که اگر از طریق بورس اوراق بهادار صورت می‌پذیرفت، بار مالی دولت و فشار کسری بودجه را به طور قابل توجهی کاهش می‌داد. از سوی دیگر، دولت فرصت بیشتری می‌یافت تا با نظارت بر سرمایه‌های به کار گرفته شده و مدیریت طرحهای عمرانی، کارایی سرمایه‌گذاریهای انجام شده در اقتصاد ملی را افزایش دهد.

تقسیم مالکیت‌های بزرگ از راه فروش سهام آنها در بورس به توزیع عادلانه درآمدها و ایجاد حس مشارکت عمومی در فرآیند سازندگی کشور کمک می‌کند. بنابراین، حتی اگر تأمین منابع مالی سرمایه‌گذاریهای بزرگ از طریق استقراض از شبکه بانکی کشور ممکن باشد، انتشار و فروش سهام یا اوراق مشارکت به عموم بسیار ارجح است. وانگهی، توزیع مالکیت از نظر اجتماعی نیز سودمند است؛ بدین معنا که از دو قطبی یا طبقاتی شدن جامعه جلوگیری می‌کند و تنشها و ناآرامیهای اجتماعی را تخفیف می‌دهد.

بورس اوراق بهادار کم و بیش یک بازار رقابت کامل است. وجود فضای یک بازار کامل در بورس سبب تعیین رقابتی قیمت‌ها، و تخصیص بهینه منابع می‌شود. بنابراین، بورس اوراق بهادار یک ساز و کار ایجاد نظم اقتصادی نیز هست؛ بدین معنا که مدیران ناکارآمد را تنبیه و مدیران باکفایت را تشویق می‌کند. یک شرکت زیان ده نمی‌تواند در بورس اوراق بهادار نیازهای مالی‌اش را به راحتی تأمین کند. در واقع، سخت‌گیریهایی لازمی نیز که در پذیرش اوراق بهادار مختلف در بورس اعمال می‌شود، تا حدود زیادی خریداران اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس را از عملکرد شرکت‌ها آسوده خاطر می‌سازد.

چنانکه پیداست، یکی از مهمترین برتریهای خرید اوراق بهادار پذیرفته شده در بورس نسبت به اوراق بهادار خارج از بورس آن است که داد و ستد این اوراق در یک فضای رقابتی انجام می‌شود که می‌تواند به تخصیص بهینه منابع بینجامد. از سوی دیگر، نظم و انضباط حاکم بر بورس و احراز شرایط کم و بیش دشوار پذیرش اوراق بهادار در بورس، دغدغه خاطر سرمایه‌گذاران را تا حدود زیادی کاهش می‌دهد.

بورس اوراق بهادار تهران

ریشه‌های ایجاد بورس اوراق بهادار در ایران به سال ۱۳۱۵ باز می‌گردد که یک بلژیکی به نام وان لوتر فلد^(۱) درباره تأسیس یک بورس اوراق بهادار در تهران بررسیهایی انجام داد و طرح قانون، اساسنامه، و نظامنامه داخلی آن را نیز تهیه کرد. هرچند در همان زمان بانک ملی ایران نیز به عنوان سازمان متولی امور پولی کشور مطالعاتی در این باره انجام داده بود؛ تمام کارهای انجام شده با آغاز جنگ جهانی دوم متوقف شد.

در فاصله سالهای ۱۳۳۳ تا ۱۳۴۴ بررسیهای مختلفی درباره تأسیس بورس اوراق بهادار و مسایل مربوط انجام شد که در نتیجه آن نحوه تأسیس و اداره بورس، تشکیلات و سازمان آن و کیفیت تصدی دولت کم و بیش مشخص شد. در اردیبهشت ۱۳۴۵ لایحه قانون تشکیل بورس اوراق بهادار توسط مجلس شورای ملی به تصویب رسید. این قانون از سوی وزارت اقتصاد به بانک مرکزی ابلاغ، و از آن درخواست شد که نسبت به اجرای مفاد قانون مزبور اقدام کند؛ اما در عمل به دلیل نآآمدگی بخش صنعتی و بازرگانی، بورس تهران در بهمن ۱۳۴۶ با ورود سهام بانک توسعه صنعت و معدن ایران و نفت پارس فعالیت خود را آغاز کرد.

روند تحولات و فعالیتهای بورس اوراق بهادار تهران را می توان در سه دوره متمایز زیر بخش بندی کرد:

□ دوره نخست : سالهای ۱۳۴۶ تا ۱۳۵۷

□ دوره دوم : سالهای ۱۳۵۸ تا ۱۳۶۷

□ دوره سوم : سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۵

از آغاز سال ۱۳۷۶ نیز بر اثر دگرگونیهای ساختاری پدید آمده در بورس اوراق بهادار تهران، فصل جدیدی در فعالیتهای آن گشوده شده است که به طور گذرا بدان اشاره خواهد شد.

سالهای ۱۳۴۶-۱۳۵۷

بورس اوراق بهادار تهران از پانزدهم بهمن ۱۳۴۶ فعالیت خود را با انجام چند معامله بر روی سهام بانک توسعه صنعتی و معدنی - به عنوان بزرگترین مجتمع واحدهای تولیدی و اقتصادی آن زمان - آغاز کرد و در پی آن، سهام شرکت نفت پارس، اوراق قرضه دولتی، اسناد خزانه، اوراق قرضه سازمان گسترش مالکیت صنعتی و اوراق قرضه عباس آباد به بورس تهران راه یافتند. در این میان، اعطای معافیههای مالیاتی به شرکتها و موسسات پذیرفته شده در بورس در ایجاد انگیزه برای عرضه سهام آنها نقش مهمی داشته است. همچنین، به تصویب قانون گسترش مالکیت سهام واحدهای تولیدی در اردیبهشت ۱۳۵۴ می توان اشاره کرد که به موجب آن موسسات خصوصی و دولتی مکلف شدند که به ترتیب ۴۹ و ۹۹ درصد سهام خود را به مردم عرضه کنند.

در طی یازده سال فعالیت بورس در دوره نخست، تعداد شرکتها، بانکها و شرکتهای بیمه پذیرفته شده از ۶ شرکت با ۲/۶ میلیارد ریال سرمایه در سال ۱۳۴۶ به ۱۰۵ شرکت با بیش از ۲۳۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ افزایش یافت. همچنین، ارزش مبادلات در بورس تهران از ۱۵ میلیون ریال در سال ۱۳۴۶ به بیش از ۱۵۰ میلیارد ریال در سال ۱۳۵۷ افزایش یافت.

هرچند بورس اوراق بهادار تهران در دوره نخست از رونق چشمگیری برخوردار نبوده است؛ رشد شتابان محصول ناخالص داخلی و ارزش افزوده بخش صنعت، و نیز حضور اوراق قرضه دولتی و اصلاحات ارضی، افزایش حجم

معاملات را در بورس اوراق بهادار تهران در پی داشت. در دوره مزبور، نسبت حجم معاملات بورس به تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی در حدود ۲/۴ درصد بوده است که موقعیت ضعیف بورس را در آن دوره به خوبی نشان می‌دهد. با وجود این، در همین دوره، ۷ بانک تخصصی، ۱۷ بانک تجاری، ۶ شرکت سیمان، ۱۱ شرکت تولید کننده مواد غذایی، ۱۳ شرکت تولید کننده وسایل خانگی و تولیدات ساختمانی، ۱۰ شرکت تولیدات صنعتی، ۱۱ شرکت تولید کننده مواد شیمیایی، ۵ شرکت سرمایه‌گذاری، ۵ شرکت تولید کننده وسایل حمل و نقل، ۱۱ شرکت نساجی، ۵ شرکت خدماتی و ۴ شرکت تولید محصولات کاغذی از جمله فعال‌ترین بنگاههای اقتصادی کشور بودند که سهام آنها در بورس دادوستد می‌شد و در رونق اقتصاد و بازرگانی کشور تأثیری مثبت بر جا می‌گذاشت.

میلیارد ریال

سال	ارزش سهام مبادله شده	ارزش اوراق قرضه مبادله شده	ارزش کل سهام و اوراق قرضه
۴۶	۰/۰۱۵	—	۰/۰۱۵
۴۷	۰/۰۳	۰/۰۹	۰/۱۲
۴۸	۰/۰۹	۰/۰۴	۰/۱۳
۴۹	۰/۱۰	۰/۰۲	۰/۱۲
۵۰	۰/۱۴	۰/۲۵	۰/۳۹
۵۱	۰/۳۳	۰/۸۶	۱/۱۹
۵۲	۱/۳۲	۱/۴۵	۲/۷۷
۵۳	۶/۵	۴/۴۶	۱۰/۹۶
۵۴	۱۰/۷	۷/۳	۱۸
۵۵	۲۱/۱	۱۷/۲	۳۸/۳
۵۶	۱۹/۵	۲۴/۹	۴۴/۴
۵۷	۲۳/۴	۱۰/۸	۳۴/۲
جمع	۸۳/۲۲	۶۷/۳۷	۱۵۰/۵۹

سالهای ۱۳۵۸-۱۳۶۷

پیروزی انقلاب اسلامی و وقوع جنگ تحمیلی در این دوره رویدادها و تحولات بسیاری را به دنبال داشته است. از دیدگاه تحولات مرتبط با بورس اوراق بهادار، نخستین رویداد، تصویب لایحه قانونی اداره امور بانکها در تاریخ ۱۷ خرداد ۱۳۵۸ در شورای انقلاب بود که به موجب آن ۳۶ بانک تجاری و تخصصی کشور در قالب ۹ بانک شامل ۶ بانک تجاری و ۳ بانک تخصصی ادغام و ملی شدند. به همین ترتیب، شرکتهای بیمه نیز ادغام و ملی شدند. رویداد مهم دیگر، تصویب قانون حفاظت و توسعه صنایع ایران در تیرماه ۱۳۵۸ بود که به موجب آن صنایع کشور در چهار گروه دسته‌بندی شدند و سازمان صنایع ملی ایران نیز برای انجام مأموریت حفاظت از آنها پدید آمد.

بدین ترتیب، بر اثر ملی شدن بانکها، بیمه و صنایع کشور تعداد زیادی از بنگاههای اقتصادی پذیرفته شده در

بورس از آن خارج شدند؛ تا به آنجا که تعداد آنها از ۱۰۵ شرکت و موسسه اقتصادی در سال ۱۳۵۷ به ۵۶ شرکت در پایان ۱۳۶۷ کاهش یافت. همچنین، در سال ۱۳۶۲ دادوستد اوراق قرضه به دلیل داشتن "بهره مشخص"، ربوی تشخیص داده شد و به این ترتیب، بورس تهران که از اوایل دهه ۱۳۶۰ روی اوراق سهام شرکتها نیز فعالیتی نداشت یک دوره فترت را آغاز کرد که تا سال ۱۳۶۷ همچنان ادامه یافت.

سال	ارزش سهام مبادله شده	درصد تغییرات
۵۸	۴/۱	—
۵۹	۰/۵	(۸۸)
۶۰	۰/۰۴	(۹۲)
۶۱	۰/۰۵	۲۵
۶۲	۰/۰۰۹	(۸۲)
۶۳	۱/۱	۱۲,۱۲۲
۶۴	۱/۲	۹
۶۵	۱/۷	۴۱
۶۶	۱/۶	(۶)
۶۷	۹/۹	۵۱۹
جمع	۲۰/۱۹۹	—

سالهای ۱۳۶۸ تا ۱۳۷۵

پایان یافتن جنگ تحمیلی و آغاز دوره سازندگی زمینه‌های احیای دوباره بورس اوراق بهادار را فراهم ساخت. در واقع، تجدید فعالیت بورس اوراق بهادار یکی از مهمترین سازوکارهای اجرایی بهسازی اقتصاد ملی به شمار می‌آمد که از طریق انتقال پاره‌ای از وظایف تصدی دولتی به بخش خصوصی، جذب نقدینگی و گردآوری منابع پس‌اندازی سرگردان و هدایت آنها به سوی مصارف سرمایه‌گذاری می‌توانست به تجهیز و مشارکت فعالانه بخش خصوصی در فعالیتهای تولیدی بینجامد.

بدین ترتیب، توجه سیاست‌گذاران اقتصادی کشور به تجدید فعالیت بورس اوراق بهادار در سال ۱۳۶۸، افزایش چشمگیر تعداد شرکت‌های پذیرفته شده، و افزایش حجم فعالیت بورس اوراق بهادار تهران را در پی داشت؛ تا به آنجا که تعداد اینگونه شرکتها از ۵۶ شرکت در سال ۱۳۶۷ به ۲۴۹ شرکت در سال ۱۳۷۵ افزایش یافت. در همین دوره، میانگین ارزش معاملات سالانه در حدود ۲۱۳ درصد رشد یافت که در نهایت به فراهم آوردن بیش از ۴,۹۲۰ میلیارد ریال برای تأمین منابع مالی مورد نیاز فعالیتهای اقتصادی مولد در اقتصاد ایران انجامید.

سال	شرکتهای پذیرفته شده		ارزش سهام مبادله شده		منابع مالی تأمین شده	
	تعداد	درصد رشد	مبلغ	درصد تغییرات	مبلغ	درصد تغییرات
۶۸	۶۷	—	۱۱/۱	—	—	—
۶۹	۷۹	۱۸	۶۴/۹	۴۵۸	۱۷/۲۲	—
۷۰	۱۰۸	۳۷	۴۷۸/۳	۶۳۷	۵۸/۱	۲۳۷
۷۱	۱۴۰	۳۰	۳۵۲	۲۶	۶۸/۷	۱۸
۷۲	۱۵۱	۸	۵۱۵/۷	۴۶	۸۲/۴	۲۰
۷۳	۱۶۳	۸	۷۹۳/۴	۵۴	۲۵۸/۵	۲۴۶
۷۴	۲۰۱	۲۳	۱۸۸۰/۶	۱۳۷	۱۹۲۴/۲	۵۷۴
۷۵	۲۴۹	۲۴	۴۳۸۱/۶	۱۳۳	۲۵۱۱/۲	۳۰

با وجود این، بررسی عملکرد بورس تهران در دوره مزبور نشان می‌دهد که در عمل جایگاه واقعی و مناسب خود را در اقتصاد ملی به دست نیاورده است؛ به گونه‌ای که سهم منابع مالی تأمین شده توسط این نهاد در سنجش با تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی به طور میانگین از مرز ۱/۶ درصد فراتر نرفته است.

(میلیارد ریال)

سال	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص	حجم مبادلات بورس به تشکیل سرمایه ثابت [درصد]	نسبت منابع مالی تأمین شده در بورس به تشکیل سرمایه ثابت [درصد]
۱۳۶۹	۵۶۶۲/۶	۱/۱	۰/۳
۱۳۷۰	۱۰۸۴۴	۴/۴	۰/۵
۱۳۷۱	۱۴۶۴۰/۳	۲/۴	۰/۵
۱۳۷۲	۲۰۶۵۷/۳	۲/۵	۰/۴
۱۳۷۳	۲۹۸۵۳/۱	۲/۷	۰/۹
۱۳۷۴	۴۱۵۱۱	۴/۵	۴/۶
۱۳۷۵	۵۹۴۷۳/۷	۷/۴	۴/۲

از سوی دیگر، روند پرنوسان فعالیت بورس اوراق بهادار تهران در سالهای ۱۳۶۹ تا ۱۳۷۵، به ویژه نوسانهای شدید و یک سویه قیمتها در سالهای ۱۳۷۰، ۱۳۷۳ و ۱۳۷۴، افت و خیزهای دوره‌ای قابل توجهی را در پی داشته که برآیند آنها به انتظارات نامتعارف سرمایه‌گذاران و بی‌اطمینانی حاکم بر این بازار انجامیده است.

	۱۳۷۵	۱۳۷۴	۱۳۷۳	۱۳۷۲	۱۳۷۱	۱۳۷۰	پایان مهر ۱۳۷۶
شاخص قیمت سهام	۴۷۲/۱	۴۳۵/۱۲	۴۰۳/۵	۶۹۴/۳۸	۱،۵۴۹/۴۴	۱،۹۳۶/۷۵	۱،۶۳۴/۷۴
درصد تغییرات	+ ۱۲۲	(۷/۸)	(۷/۳)	۷۲/۱	۱۲۳/۱	۲۵	(۱۵/۶)
ارزش جاری سهام (میلیارد ریال)	۲۴۵۸/۵	۲۲۰۷/۲	۲۸۹۱/۶	۶۶۶۳/۷	۲۱،۴۳۵	۳۱،۱۶۴/۴	۲۶،۵۱۳/۴
درصد تغییرات	—	(۱۰/۲)	۳۱	۱۳۰/۵	۲۲۱/۷	۴۵/۴	(۱۴/۹)

سال ۱۳۷۶: آغازی دیگر

بورس تهران به عنوان نماد اصلی بازار سرمایه ایران، از آغاز سال ۱۳۷۶ دور تازه‌ای از فعالیت را به خود دیده است. حرکت‌های بنیادی انجام شده در راستای بازسازی ساختار سازمانی و مدیریتی، به کارگیری نوآوری‌های فنی و تخصصی، اصلاح رویه‌های مقرراتی و نظارتی، فراهم آوردن زمینه‌های ارتقای کارایی و اصلاح کارکردهای بازار، و کوشش در جهت همسازی سیاست‌گذارها با نیازهای واقعی بازار سرمایه در کانون توجهات و برنامه‌های اصلاح ساختاری این سازمان قرار داشته است.

بی‌گمان، یکی از محورهای اساسی برنامه بهسازی بورس اوراق بهادار تهران، اتخاذ سیاست تثبیت بازار برای حذف عوامل و روندهای ناپایدار ساز و اختلال‌زا، و پیش‌گیری از تکرار رویدادهای سالهای پیش بوده است. در واقع، بخشی از پایداری و قاعده‌مندی به دست آمده در بورس تهران طی سال ۱۳۷۶ بر اثر پیاده‌سازی همین برنامه‌های تثبیت بازار به دست آمده؛ و محور اصلی آن نیز برقراری رابطه‌ای منطقی و متناسب بین تعداد و قیمت سهام دادوستد شده در بازار بوده است. از این دیدگاه، کُند شدن شتاب کاهش قیمت‌های سهام - بر اثر سازوکار عرضه و تقاضا، و کمترین ضریب تغییرات به دست آمده طی سالهای اخیر نمایانگر آن است که بورس اوراق بهادار تهران در سال ۱۳۷۶ گونه‌ای پایداری و یک روند منطقی را به خود دیده است.

در یک نگاه گذرا، برخی از تمهیدات اتخاذ شده برای برقراری و تداوم پایداری در بورس، و بهسازی ساخت آن را چنین می‌توان بر شمرد:

۱ - ساماندهی وضعیت اطلاع‌رسانی در بورس برای فراهم آوردن امکان دسترسی آسان و سریع به اطلاعات آماری درست و بهنگام؛ و پردازش علایم دریافتی از بازار و عرضه اطلاعات تحلیلی با توجه به برآوردن نیازهای کاربران مختلف.

۲ - معرفی ابزارهای جدید اطلاع‌رسانی با بهره‌گیری از آخرین دستاوردهای فنی و تخصصی برای مسیریابی روند حرکت بازار و ارزیابی واکنش‌های آن به تغییرات سیاستی و ساختاری.

۳ - اصلاح کارکردهای بازار و کوشش در جهت شفاف‌سازی آن برای تسهیل ورود سرمایه‌های خصوصی.

۴ - اصلاح رویه‌های مقرراتی و تنظیمی شامل تهیه و تصویب

- آیین‌نامه انضباطی کارگزاران

- آیین‌نامه معاملات مکانیزه

- آیین‌نامه معاملات با اتکاه به اطلاعات محرمانه

- آیین‌نامه انضباطی شرکتهای پذیرفته‌شده در بورس

۵ - کوشش برای حاکم ساختن نگرش علمی در سیاست‌گذاریها و به کارگیری ابزارهای علمی برای رفع موانع بینشی

و شناخت درست و دقیق واقعیهای بازار.

۶ - کوشش برای همسو کردن جریانهای موجود در بازار سرمایه کشور.

۷ - فراهم آوردن زمینههای ارتقای کارایی در سطوح تخصیصی، عملیاتی و اطلاعاتی .

۸ - کوشش برای معرفی ابزارهای مالی جدید مانند واریزنامه‌ی صادراتی و اوراق مشارکت که به تنوع ترکیب ریسک و بازده در این بازار می‌انجامد.

بر روی هم، بررسی روندهای حرکتی بورس اوراق بهادار طی هشت ماه اخیر نشان می‌دهد که مردم تا حدود زیادی نسبت به تحولات پدید آمده در این بازار واکنش مثبت نشان داده‌اند و طی یکی دو ماه اخیر با حضور بیش از پیش خود روند رو به افزایش اعتماد عمومی به این بازار را نمایان ساخته‌اند.

سازمان و شیوه اداره بورس اوراق بهادار تهران

برپایه قانون تأسیس بورس اوراق بهادار تهران مصوب اردیبهشت ۱۳۴۵، به منظور حسن اداره امور بورس، چهار رکن اصلی به شرح زیر در آن در نظر گرفته شده است:

۱] شورای بورس؛

۲] هیأت پذیرش اوراق بهادار؛

۳] سازمان کارگزاران بورس؛ و

۴] هیأت داورى بورس.

شورای بورس

شورای بورس به عنوان عالی‌ترین رکن اتخاذ تصمیم درباره بورس اوراق بهادار در ایران از افراد زیر تشکیل شده است:

● رئیس کل بانک مرکزی یا قائم مقام وی؛

● معاون وزارت اموراتصادی و دارایی؛

● خزانه‌دار کل؛

● دادستان کل کشور یا معاون وی؛

- رئیس اتاق بازرگانی، صنایع و معادن یا نماینده وی؛
- رئیس هیأت مدیره بورس؛ و
- سه نفر شخصیت مالی و اقتصادی به پیشنهاد وزیر امور اقتصادی و دارایی و تصویب هیأت وزیران برای مدت سه سال.

ریاست شورای بورس به عهده رئیس بانک مرکزی، و در غیاب وی به عهده قائم مقام اوست.

وظایف اصلی شورای بورس چنین است :

- تصویب آیین نامه ها و مقررات لازم برای اجرای قانون بورس.
 - نظارت بر اجرای قانون و آیین نامه های مربوط، و اعزام نماینده ناظر به هیأت پذیرش.
 - تعیین نماینده اصلی و علی البدل برای عضویت در هیأت داور.
 - تجدیدنظر نسبت به تصمیمات هیأت مدیره و هیأت پذیرش اوراق بهادار.
- نمایندگان شورای بورس که برای چهار سال انتخاب می شوند بر اجرای قوانین و مقررات نظارت می کنند و می توانند در جلسات هیأت مدیره و هیأت پذیرش اوراق بهادار حضور یابند.
- شورای بورس به دعوت رئیس شورا، و در مواقع ضروری تشکیل جلسه می دهد که با حضور دست کم شش تن از اعضاء رسمیت می یابد. شورای بورس بنابر قانون حق دارد که هر گونه توضیحی را که لازم بداند از هیأت مدیره بورس یا هیأت پذیرش اوراق بهادار بخواهد.

هیأت پذیرش اوراق بهادار

هیأت پذیرش اوراق بهادار - طبق ماده ۵ قانون تأسیس بورس - به منظور تصمیم گیری درباره پذیرش یا رد اوراق بهادار در بورس، یا حذف اوراق بهادار موجود در بورس تشکیل جلسه می دهد. ترکیب اعضای این هیأت به شرح زیر است :

- رئیس هیأت مدیره بورس یا قائم مقام وی؛
- قائم مقام رئیس کل بانک مرکزی؛
- یک کارشناس به نمایندگی از سوی اتاق بازرگانی، صنایع و معادن؛ و
- دو حسابدار خبره به انتخاب شورای بورس .

ریاست هیأت پذیرش با قائم مقام رئیس کل بانک مرکزی است. تمامی درخواستهای پذیرش اوراق بهادار توسط هیأت مدیره بورس برای رسیدگی و تصمیم‌گیری به هیأت پذیرش تسلیم می‌شود. هیأت پذیرش مکلف است حداکثر ظرف ۲ ماه نسبت به پذیرش یا رد تقاضا تصمیم‌گیری کند.

ناظر شورای بورس، نماینده هیأت مدیره بورس و کسانی که تقاضای آنها رد شده باشد یا از فهرست بورس حذف شده‌اند، می‌توانند نسبت به تصمیم هیأت پذیرش اعتراض، و تقاضای تجدید نظر کنند. جلسات هیأت پذیرش اوراق بهادار به دعوت رئیس هیأت، و در غیاب وی، رئیس هیأت مدیره بورس تشکیل می‌شود؛ و با حضور دست کم پنج نفر رسمیت می‌یابد.

سازمان کارگزاران بورس

سازمان کارگزاران بورس به عنوان مسؤول اداره بورس اوراق بهادار تهران، سازمانی با شخصیت حقوقی مستقل از بورس است. مهمترین وظایف این سازمان را چنین می‌توان برشمرد:

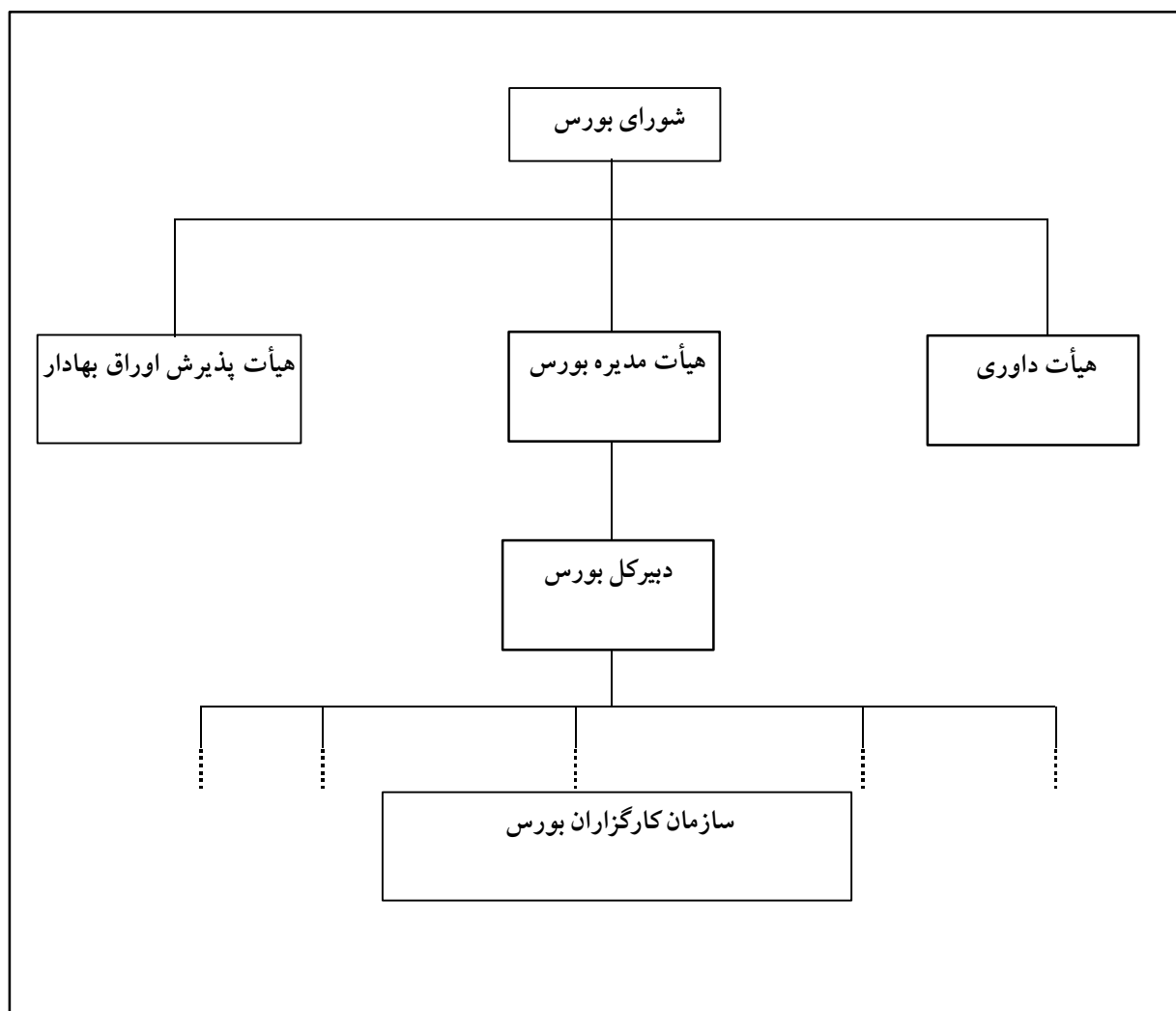
- اداره امور بورس
 - نمایندگی سازمان کارگزاران بورس در کلیه مراجع .
 - رسیدگی به درخواست متقاضیان کارگزاری و صدور مجوز مربوط .
 - تنظیم و اعلام فهرست نرخهای اوراق بهادار پس از هر جلسه .
 - نظارت بر حسن انجام تعهدات کارگزاران .
 - رفع اختلافات حرفه‌ای کارگزاران بورس و رسیدگی و تصمیم‌گیری درباره تخلفات آنها.
 - تأمین انتظامات بورس و اخذ تصمیمات انضباطی نسبت به کارگزاران، کارکنان و مراجعان به بورس.
- سازمان کارگزاران را هیأت مدیره‌ای مرکب از هفت نفر عضو اداره می‌کند که هر یک به مدت سه سال از میان کارگزاران عضو انتخاب می‌شوند. جلسات هیأت مدیره بورس دست کم یک بار در هر ماه در محل سازمان برگزار می‌شود؛ و رئیس هیأت مدیره که در جلسه نخست از میان اعضا انتخاب می‌شود، آن را اداره می‌کند. برخی از مهمترین اختیارات و وظایف خاص هیأت مدیره بورس به شرح زیر است:
- اداره امور بورس، نظارت بر حسن عمل تمامی کارگزاران و کارکنان، کوشش برای دستیابی به اهداف بورس، تهیه آیین‌نامه‌های داخلی و تسلیم آنها به شورای بورس برای تصویب.
 - رسیدگی به درخواستهای متقاضیان کارگزاری اوراق بهادار و صدور پروانه کارگزاری.

- دریافت و تسلیم درخواستهای متقاضیان پذیرش اوراق بهادار به هیأت پذیرش.
 - رسیدگی به اقدامات و عملیات کارگزاران بورس و بازرسی دفاتر و عملیات و معاملات کارگزاران.
 - رسیدگی به شکایتهای وارده علیه کارگزاران و در صورت لزوم، اتخاذ تصمیمات انضباطی .
 - اخذ جرایم از اعضای متخلف.
 - نمایندگی سازمان در برابر اشخاص ثالث و ادارات و سازمانهای دولتی و خصوصی.
 - تعیین مقررات استخدامی کارکنان سازمان و اجرای آن.
 - تصویب بودجه سالانه سازمان، افتتاح حساب به نام سازمان نزد بانکها و موسسات.
- هیأت مدیره بورس از خارج از اعضای سازمان یک نفر را به عنوان دبیرکل سازمان برای مدت دو سال انتخاب می‌کند که تصدی امور اجرایی سازمان را به عهده بگیرد. تجدید انتخاب دبیرکل سازمان بلامانع است . دبیرکل سازمان زیر نظر هیأت مدیره بورس عمل می‌کند و اختیارات وی نیز از سوی هیأت مدیره بورس تفویض می‌شود. دبیرکل نمی‌تواند در دوره تصدی خود هیچ‌گونه شرکت یا نفعی در معاملات مربوط به بورس داشته باشد.

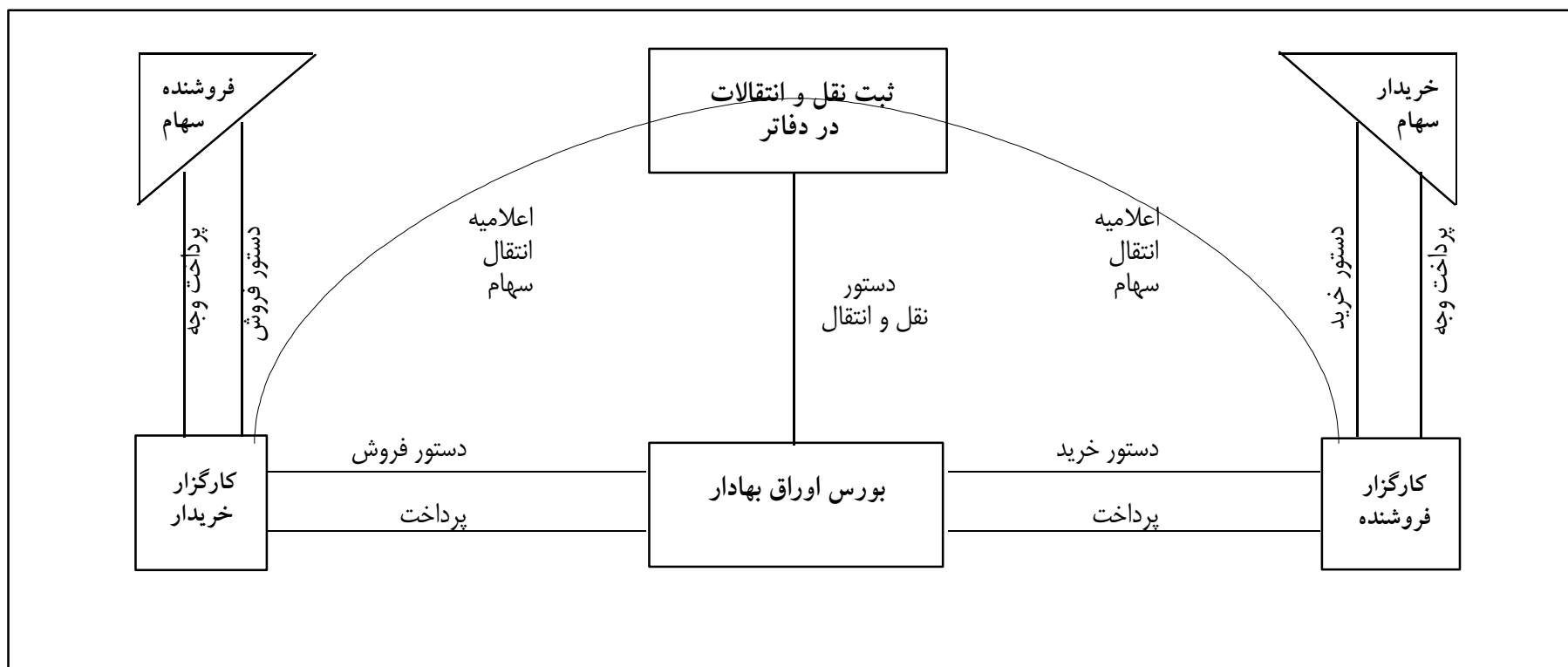
هیأت داورى بورس

هیأت داورى بورس مرجع رسیدگی‌کننده به آن دسته از اختلافات میان کارگزاران با یکدیگر یا کارگزاران با مشتریان است که ناشی از معاملات بورس باشد. اعضای هیأت داورى عبارتند از:

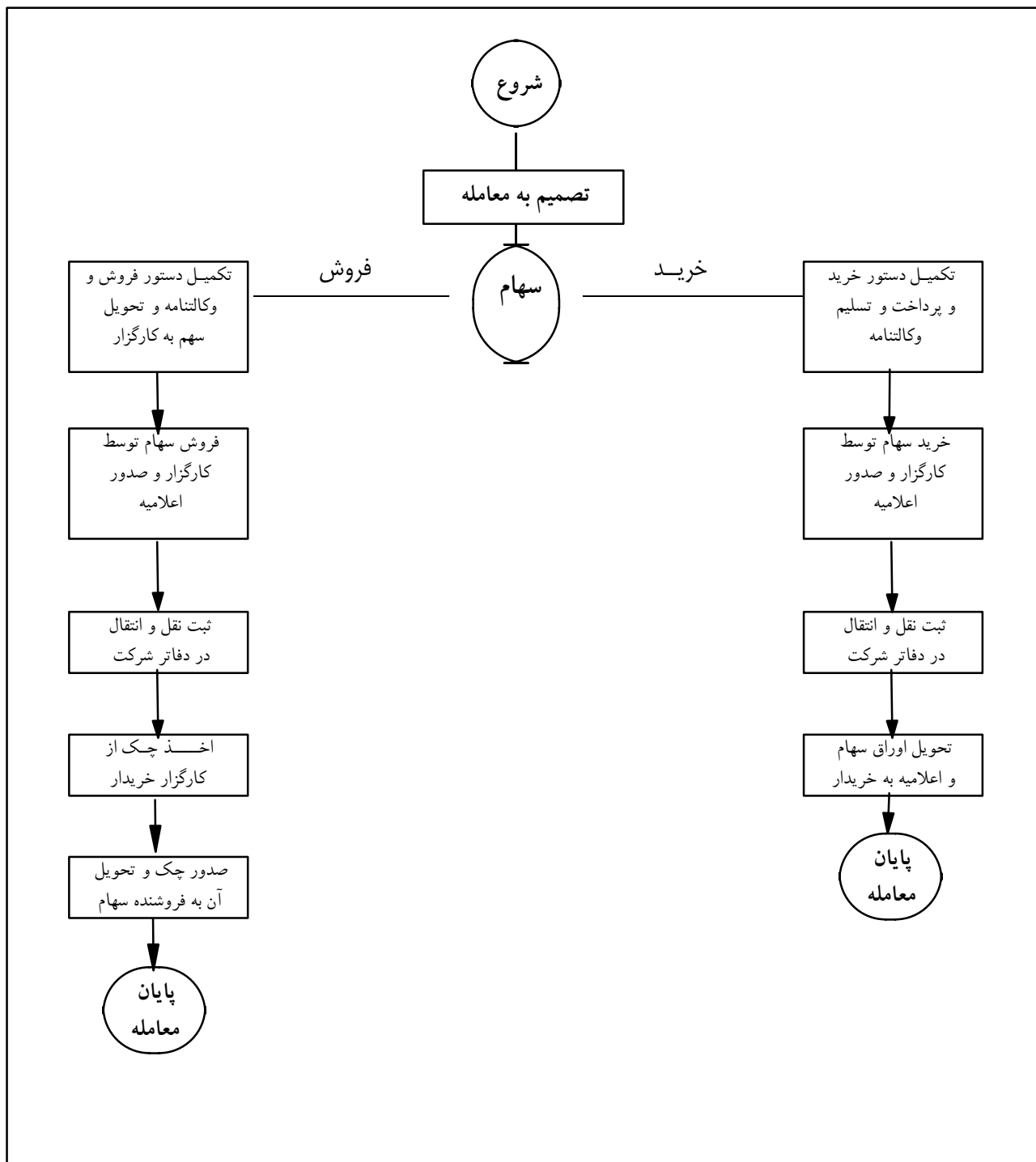
- نماینده وزیر دادگستری؛
 - نماینده شورای بورس؛ و
 - نماینده اتاق بازرگانی، صنایع و معادن.
- ریاست هیأت داورى به عهده نماینده وزیر دادگستری است. هر یک از طرفهای اختلاف می‌تواند موضوع درخواست خود را به اطلاع هیأت داورى برساند و تقاضای صدور رأی کند. هیأت باید فوری به موضوع رسیدگی و رأی خود را اعلام کند. رأی این هیأت لازم به اجراست.

نمودار سازمانی بورس اوراق بهادار تهران

نمودار شیوه تسویه معاملات در بورس اوراق بهادار

**نمودار گردش عملیات خرید و فروش سهام در
بورس اوراق بهادار تهران**